

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Н.П. РЕЗНІК,
д.е.н., доцент, Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини

Методика розробки механізму залучення інвестицій в агропромисловий комплекс України

У статті розглянуто основні засади щодо розвитку механізму залучення інвестицій в агропромисловий комплекс України та обґрунтовано практичні пропозиції з його удосконалення. Розкрито сутність і умови формування механізму залучення інвестицій в АПК. Висвітлено умови розширення потенційних джерел інвестицій в АПК у сучасних умовах з урахуванням можливостей, закладених у трансформації економічних інтересів.

Ключові слова: інвестиції, механізм залучення, агропромисловий комплекс, привабливість, зарубіжні інвестиції.

В статье рассмотрены основные принципы развития механизма привлечения инвестиций в агропромышленный комплекс Украины и обоснованы практические предложения по его усовершенствованию. Раскрыта суть и условия формирования механизма привлечения инвестиций в АПК. Освещены условия расширения потенциальных источников инвестиций в АПК в современных условиях с учетом возможностей, заложенных в трансформации экономических интересов.

Ключевые слова: инвестиции, механизм привлечения, агропромышленный комплекс, привлекательность, зарубежные инвестиции.

The article describes the main principles for the development of a mechanism to attract investment in the agro-industrial complex of Ukraine and grounded practical suggestions for its improvement. The essence of the mechanism and conditions of investment in agriculture. Lit

conditions expansion potential sources of investment in agriculture in the current conditions with the possibilities inherent in the transformation of economic interests.

Keywords: investments, mechanism of bringing in, agroindustrial complex, attractiveness, foreign investments.

Постановка проблеми. Економічна криза, що охопила всі галузі агропромислового комплексу України, найсуттєвіше позначилася на інвестиційній діяльності. Розрив зв'язків у сфері виробництва і розподілу матеріально-технічних ресурсів, втрата координації і наявність примітивної ринкової інфраструктури, а також посилення диспаритету цін на продукцію сільського господарства зробили практично неможливим ефективний розвиток сільського господарства без відповідних додаткових вкладень у галузь.

Вихід з економічної кризи в Україні вимагає збільшення обсягів інвестицій, а розвиток інвестиційного процесу потребує вирішення комплексу теоретичних і практичних завдань, що стосуються послідовного проведення державної політики із залучення й ефективного використання інвестиційних ресурсів як необхідної умови подолання кризових явищ в економіці України.

Разом із тим в умовах трансформації економіки кардинальні зміни відбулися в організації інвестиційного процесу, виникла об'єктивна необхідність формування принципово нового механізму фінансування інвестиційної діяльності. Це пояснюється низкою обставин: суттєвою зміною інвестицій-

ного статусу і ролі держави та недержавних структур, розмежуванням їхніх функцій у сфері інвестиційної діяльності; значним скороченням частки централізованих інвестицій в їх загальному обсязі, зміною структури останніх за формами власності у зв'язку з проведенням приватизації; значним зростанням кількості об'єктів інвестування, зміною складу та співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел інвестицій, способів і критеріїв їх розподілу.

Інвестиційні процеси в агропромисловому комплексі мають свої особливості, зумовлені його специфікою, а тому вимагають наукового дослідження. Крім того, перехід підприємств аграрного бізнесу до ринкової системи господарювання пов'язаний із формуванням нової моделі інвестиційного процесу. Складнощі якісних перетворень в інвестиційній сфері вимагають розробки нового (адекватного умовам) економічного механізму залучення і використання інвестицій в агропромисловому комплексі України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми переко­нує, що проблеми розвитку інвестування в АПК України досліджувалися багатьма науковцями, серед яких Л.О. Абсава, О.П. Бондарчук, С.О. Гуткевич, А.Д. Діброва, О.М. Дуфенюк, В.К. Збарський, М.І. Кісіль, М.Ю. Коденська, А.С. Музиченко, В.Л. Осецький, К.А. Пріб, П.Т. Саблук, Г.В. Сеніна, А.М. Стельмашук, В.К. Терещенко, А.В. Чупіс та інші. Певний внесок у розвиток і суттєве поглиблення окремих аспектів організаційно-економічного механізму інвестування в АПК зробили В.Г. Андрійчук, О.Г. Боброва, М.Я. Дем'яненко, В.В. Іванишин, П.А. Лайко, О.М. Могильний, Б.Й. Пасхавер, Г.М. Підлісецький, В.Г. Чабан, В.С. Шибанін та інші дослідники.

Мета статті. Відмічаючи безсумнівну цінність і значимість проведених наукових досліджень, вважаємо, що в період швидких динамічних змін в економіці України потреба у більш оперативній системній та комплексній розробці даної проблематики значно посилюється. Формування такого дієвого організаційно-економічного механізму має враховувати нові реалії динаміки чинників інвестиційного середовища, а його реалізація – забезпечувати швидку адаптацію підприємств АПК до можливих змін цього середовища на всіх етапах розвитку.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічний механізм інвестування як категорія є сукупністю економічних інструментів і методів регулювання, що забезпечу-

ють максимальну ефективність використання капіталу за зовнішніх і внутрішніх постійно змінюваних умов інвестиційного ринку. До складу організаційно-економічного механізму інвестування слід включити (рис. 1):

1) форми, методи та інструменти впливу на інвестиційний процес як єдину відтворювальну систему, в тому числі суб'єкти й об'єкти інвестування;

2) способи і прийоми управління економічними відносинами, що виникають у процесі інвестування;

3) форми інвестування, особливості відносин і зв'язків всередині єдиної відтворювальної системи інвестування.

Аграрне виробництво, маючи ряд специфічних особливостей, що істотно впливають на здійснення інвестиційної діяльності, формує відповідний механізм інвестування підприємств АПК

До таких особливостей відносимо взаємозв'язок виробничих процесів із природними біологічними процесами; сезонність сільськогосподарського виробництва, що впливає на ефективність використання виробничих ресурсів, у тому числі й інвестиційних.

Міжнародний досвід свідчить, що для забезпечення стійкого розвитку АПК економічний механізм передбачає наявність двох взаємопов'язаних блоків: механізм ринково-конкурентної самоорганізації відтворення на всіх рівнях і систему державного регулювання. Інвестиційна діяльність в АПК також підпорядкована цьому механізму і базується на принципах державного регулювання й ринкового саморегулювання.

Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств АПК набула позитивного характеру після реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств у приватні агроформування. Структура джерел фінансування інвестицій в основний капітал підприємств АПК, що склалася, відповідає правилу так званого золотого перетину, що передбачає дотримання пропозиції 2/3:1/3.

Так, частка власних коштів товаровиробників у структурі інвестицій в основний капітал становить 66%, а залучених і позичених – 34%, зокрема кредити – 23%, прямі іноземні інвестиції – 3%, кошти державного бюджету – 2%, інші джерела – 6%.

Пріоритетами в державному регулюванні інвестиційної діяльності в АПК слід вважати: координацію дій і контроль

Рисунок 1. Організаційно-економічний механізм інвестування підприємств АПК

Сформовано автором.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

організації продовольчої безпеки, яка є основою національної безпеки країни, досягнення максимально можливого соціального ефекту; створення здорового конкурентного середовища і становлення цивілізованого підприємництва; здійснення структурної перебудови; забезпечення кардинального науково-технічного прориву; поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів.

Активізації інвестиційної діяльності агропромислових підприємств сприяє підвищення інвестиційної привабливості агропромислового виробництва і галузі в цілому за рахунок прибутковості. Доцільною у даному напрямі є державна підтримка аграріїв, що реалізується через створення і застосування іпотечних механізмів, а також механізмів державної кредитної підтримки довгострокових інвестиційних проектів не лише у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, а й насамперед у сфері переробки. Важливим напрямом державної підтримки у сфері інвестування агропромислового виробництва має стати підтримка інноваційного розвитку аграрної сфери на рівні держави та окремих регіонів.

Позитивним у практиці інвестування агропромислових підприємств з боку держави є розробка та прийняття науково обґрунтованих регіональних інвестиційних програм, що мають на меті підтримку розвитку певних великомасштабних сільськогосподарських виробництв, що у перспективі можуть стати основою для задоволення продовольчих потреб країни.

Для активізації інвестиційної діяльності важливе значення має розвиток інтеграційних процесів у сфері агропромислового виробництва. Створення агропромислових підприємств, характерною особливістю яких є замкнуте коло виробничого процесу, що органічно поєднує виробництво, переробку, зберігання і реалізацію готового продукту, значно прискорює вкладення капіталу для примноження прибутку, отримання вищих показників діяльності [1].

Організаційно-економічний механізм інвестування може набувати різних форм – від найпростіших до складно структурованих моделей. Важливою складовою організаційно-економічного механізму інвестування як на рівні національної, так і регіональних економік є інвестиційна політика. Реалізація інвестиційної політики передбачає надання урядових гарантій для інвесторів та захисту інвестицій; здійснення державної підтримки високоефективних проектів із позабюджетних джерел; створення інформаційної бази даних ринку інвестицій та інвестиційних товарів; ефективного пошуку партнерів, який визначається критеріями оцінки й відбору інвестиційних проектів, переговорів та інвестиційних контрактів; системи страхування ризиків.

Сутність інвестиційного забезпечення на різних рівнях управління має свою специфіку. Інвестиційне забезпечення підприємства є завданням його менеджменту, а на рівні регіону, групи підприємств і держави – завданнями відповідних органів регіонального, галузевого чи державного управління економікою.

Пропонуємо класифікувати інвестиції залежно від сформульованих цілей: стратегічні, тактичні, операційні. У такому

разі всі можливі їх види доцільно пов'язати в деяку систему, що дозволить глибше зрозуміти взаємозв'язок між окремими видами інвестицій, визначити внутрішньосистемні зв'язки, сформулювати модель, що дасть можливість здійснити системний аналіз інвестиційної діяльності у найширшому розумінні інвестиційного процесу. При цьому для аналізу моделі інвестиційного процесу можливе застосування значної кількості методів системного аналізу.

Під інвестиційною діяльністю в АПК розуміється сукупність дій з реалізації стратегічних, тактичних і оперативних цілей за допомогою здійснення різного виду вкладень, що відносяться до державної, приватної або змішаної форми власності, в об'єкти сільського господарства, технології і розвиток соціальної сфери села.

Стосовно АПК слід використовувати додаткову класифікаційну ознаку, що також враховує специфіку галузі, а саме класифікацію інвестицій із погляду відтворювальних функцій, виконуваних суб'єктами інвестиційного процесу: законодавче забезпечення, фінансово-кредитне обслуговування, розробка і впровадження інноваційних пропозицій, інформаційний супровід. Це зумовлено тим, що інвестиційний процес реалізує два важливі завдання: забезпечує заміщення чинників виробництва, що зношуються, і тим самим підтримує стабільність надходження у господарський обіг відтворюваних ресурсів; створює нові можливості зростання реального доходу.

Проблема інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку галузі та модернізації виробництва постає найбільш гостро у малих і середніх сільськогосподарських підприємствах, особливо у господарствах населення, що зумовлено, передусім, дефіцитом власних коштів, а також недостатньою державною підтримкою. Стимульним чинником досягнення стабільного рівня інвестиційного забезпечення підприємств АПК є недостатні обсяги кредитування галузі та значне скорочення кредитної підтримки аграрних підприємств. Кредитами користується лише п'ята частина підприємств аграрного сектору, що значною мірою є наслідком високих процентних ставок за залученими кредитами та їх недоступності для більшості підприємств галузі [2].

В основу методики розробки механізму залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) мають бути покладені такі етапи: визначення цілей сторін залучення інвестицій (донор і реципієнт); визначення учасників процесу залучення; визначення рішень (поведінки) учасників у процесі залучення; формування поєднаних (допустимих) стратегій учасників процесу залучення (формування ситуацій); розробка правил надання переваги допустимим стратегіям (формування інституту); оцінка наслідків ухвалених і реалізованих рішень (моніторинг інституту).

Із метою залучення інвестицій в АПК необхідно розвивати інформаційне бізнес-середовище, оскільки інформація в інвестиційній діяльності має велике значення як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Тому для більш доступного інформаційного бізнес-середовища нами розроблено інвестиційний паспорт АПК України, що включає такі пі-

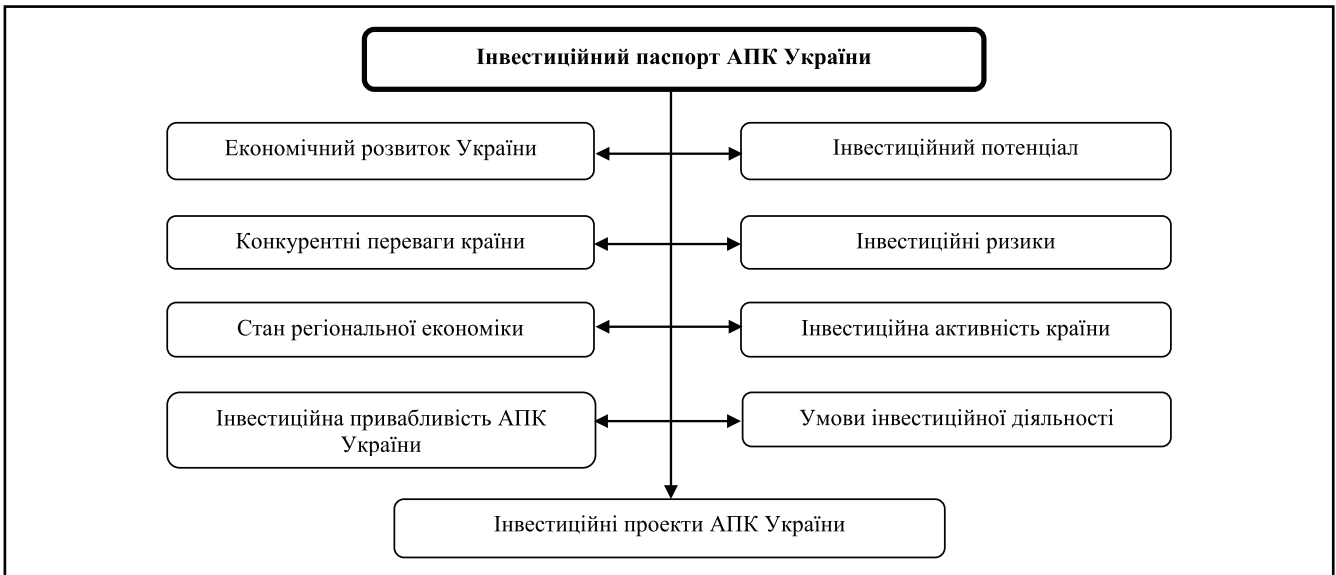

Рисунок 2. Інвестиційний паспорт АПК України

Сформовано автором.

дрозділи (рис. 2.): економічний розвиток України; конкурентні переваги країни; стан регіональної економіки; інвестиційна привабливість АПК України; інвестиційний потенціал; інвестиційна активність країни; інвестиційні ризики; умови інвестиційної діяльності; інвестиційні проекти АПК України.

Як показують дослідження, вітчизняний агропромисловий комплекс не має достатньої бюджетної підтримки. Наприклад, у 2012 році Міністерству аграрної політики та продовольства України з держбюджету мало бути виділено 4,9 млрд. грн. При цьому витрати на утримання Міністерства внутрішніх справ у 2012 році становили майже 13 млрд. грн., а на соціальні потреби країни, в тому числі дотування Пенсійного фонду, – понад 66 млрд. грн. Саме тому важливими для активізації інвестиційної діяльності підприємств АПК стали ряд угод, підписаних у червні 2012 року, про фінансування проектів у сільськогосподарській галузі, що реалізовуватимуться в Україні на загальну суму \$3 млрд., між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Експортно-імпортомним банком Китаю. На нашу думку, китайське фінансування посприє поліпшенню товарообігу сільськогосподарської продукції та продовольства й збільшенню його обсягу, а також надходженню нових інвестицій у вітчизняний агропромисловий комплекс, що дасть змогу збільшити продуктивність, поліпшити фінансові можливості сільгоспвиробників країни і, відповідно, технічне переоснащення [3].

Інвестиційна активність суб'єктів інвестиційної діяльності в аграрному секторі залежить від обсягів державних замовлень та вкладень, власних інвестицій товаровиробників, умов одержання кредитів, зовнішніх інвестицій, а також інших чинників, що формуються за межами даної галузі.

Методологія інвестування у ринкових умовах, на нашу думку, припускає, що на даному етапі розвитку нашої країни держава реалізує сукупність заходів і засобів органів державної влади і управління різних рівнів, за допомогою яких

здійснюється вплив на економічний процес для досягнення поставлених цілей із застосуванням відповідних засобів та інструментів.

Пропонується методологія організаційно-економічного механізму інвестиційного управління аграрною сферою, що включає такі розроблені та систематизовані методи і методики їх реалізації (рис. 3).

Метод інвестиційного управління рівнем якості життя населення на рівні галузей АПК дозволяє визначити пріоритетні виробничі галузі і підгалузі АПК, інвестування в які дає найбільший приріст рівня якості життя населення.

Методи інвестиційного управління сільськогосподарським виробництвом, переробними підприємствами і концернами дають можливість науково обґрунтовано розподілити інвестиційний фонд АПК серед аграрних підприємств (або дати обґрунтовані рекомендації зовнішнім інвесторам).

Комплексний підхід щодо формування ефективних механізмів активізації інвестиційної діяльності підприємств АПК відкриває нові можливості регіональної диверсифікації для вітчизняних та іноземних інвесторів, підвищує гарантію ефективності інвестиційної діяльності. Такий підхід дозволить розробляти інвестиційну стратегію великих організацій на тривалу перспективу, пов'язувати цю стратегію з потенціалом споживчих ринків і чинників виробництва, враховувати можливий період реалізації інвестиційних проектів. У результаті це сприятиме підвищенню ефективності інвестиційної діяльності підприємств АПК.

Одним із напрямів інвестиційної політики при створенні сприятливого інвестиційного клімату в АПК є організація правового середовища, що передбачає створення та удосконалення законодавчої і нормативної бази інвестиційної діяльності. Законодавство у сфері інвестиційної діяльності має чимало правових проблем, що потребують врегулювання, особливо у галузі іноземних інвестицій [4].

Рисунок 3. Методологічне забезпечення організаційно-економічного механізму державного інвестиційного управління АПК
Сформовано автором.

Проблеми фінансового гарантування і захисту інвестицій мають ключове значення в залученні іноземного капіталу, тому доцільно створити у регіонах Регіональні гарантійні фонди (РГФ). Оцінка варіантів і джерел формування РГФ показала, що найбільш реальним механізмом реалізації такого проекту міг би стати товарний кредит. Гарантійний фонд, утворений на кошти від виручки за товарний кредит, може щорічно забезпечувати залучення іноземних інвестицій вартістю до 70–80% від обсягу такого кредиту у формі капіталу, товарів і послуг.

Регіональний гарантійний фонд може виступати додатковим фінансовим інструментом для розвитку аграрного сектору економіки регіону. Він надаватиме гарантії і буде забезпечувати зниження комерційних ризиків, що дозволить зменшити вартість кредитів для товаровиробників у системі АПК. Діяльність РГФ має будуватися відповідно до принципів міжнародної практики розподілу ризиків (кращих її прикладів) і забезпечувати ефективне повернення коштів, наданих кредитно-фінансовими установами.

Створення Українських ділових центрів (УДЦ) на території України і за кордоном є, на нашу думку, ще одним перспективним напрямом пошуку нових форм ділової співпраці з

іноземними підприємцями. Загальна концепція УДЦ полягає у створенні на території України та за її межами мережі самостійних організацій із правами юридичних осіб, щоб забезпечити виробникам товарів та послуг, насамперед малому і середньому бізнесу, прямий вихід на потенційних ділових партнерів у конкретній країні або регіоні.

Детальне вивчення проблеми залучення інвестицій виявило, що в Україні з'являється все більше великих підприємств, кооперативів, холдингів, корпорацій, тому при проектуванні і здійсненні масштабних інвестиційних проектів на вищому кваліфікаційному рівні, на нашу думку, необхідні спеціалізовані у цій сфері інформаційні центри інвестування (ІЦІ).

Процес створення ІЦІ можна моделювати різними варіантами, наприклад як структурні підрозділи центрів науково-технічної інформації; державних районних органів управління; державних і недержавних освітніх установ (вищі, особливо аграрні вузи, сільськогосподарські технікуми, коледжі); освітніх учбових закладів перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців АПК; науково-дослідних інститутів; інформаційно-консультаційних служб організацій фермерської кооперації.

Висновки

У процесі дослідження визначено засади формування та тенденції розвитку організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в підприємства агропромислового комплексу України через обґрунтування основних завдань інвестиційної політики, що пов'язані зі створенням сприятливого інвестиційного клімату; реалізацією заходів, спрямованих на збільшення обсягу інвестицій за рахунок внутрішніх ресурсів підприємств; залученням зовнішніх інвестицій і коштів іноземних інвесторів; створенням привабливого іміджу країни.

Список використаних джерел

1. Кісіль М.І. Проблема інвестиційного забезпечення сільськогосподарського виробництва та напрями її вирішення в перспективі /

М.І. Кісіль // Стратегія використання аграрно-економічного потенціалу на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності – об'єктивна передумова інтеграції країни в світове співтовариство: Тези доповідей міжн. наук.-практ. конф. 18 травня 2007 р. – Ч. 2. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – 346 с.

2. Трегобчук В.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями і механізми / В.М. Трегобчук // Економіка України. – 2006. – С. 4–12.

3. Китай задля своєї продовольчої безпеки інвестує мільярди в АПК України. – [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://www.uapg.com.ua>

4. Державне агентство України з інвестицій та розвитку. Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2011?2015 роки. – [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>

УДК: 330.101.2

С.Ю. ПАХОМОВ,

д.е.н., професор, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Інститути і механізми перерозподілу ресурсів у високотехнологічні сегменти

Робота присвячена проблемі створення інституційно-національної системи для формування стратегії розвитку інноваційної економіки України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економічна стратегія, інноваційна економіка, інституційні реформи.

Робота посвящена проблеме создания институциональной системы для формирования стратегии развития инновационной экономики Украины.

Ключевые слова: конкурентоспособность, экономическая стратегия, инновационная экономика, институциональные реформы.

Work is devoted a problem of creation of institutional system for formation of strategy of development of innovative economy of Ukraine.

Keywords: competitiveness, economic strategy, innovative economy, institutional reforms.

Постановка проблеми. Реалізація інноваційної (високотехнологічної) відтворювальної моделі не може (на відміну від моделі індустріальної) обійтися без інструментів і механізмів, що забезпечують перерозподіл ресурсів і коштів у напрямі структурних інноваційних зрушень.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Спектр відповідних досліджень знаходять відображення в численних дослідженнях. Серед них слід відзначити фундаментальні праці Дж. Данінга, П. Друкера, Д. Дерлоу, Е. Кемпбелла, Дж. Коллінза, М. Крістенсена, Д. Моррісона, М. Портера, Б. Санто, Й. Шумпетера, К. Фрімена та ін. Серед російських

вчених слід відмітити О. Бузгаліна, С. Глазьева, Н. Іванова, В. Маєвського, В. Макарова, Ю. Яковця та ін. Зазначена проблематика досліджується в багатьох працях вітчизняних економістів, у тому числі В. Александрової, В. Василенко, О. Білоруса, В. Геєця, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, О. Мозгового, Ю. Пахомова, Є. Панченка, А. Поручника, В. Савчука, В. Сіденка, А. Філіпенка, В. Чужикова та ін.

Мета статті. Дослідження проблематики формування національної інноваційної системи в умовах глобальних трансформацій та розробка на цій основі науково обґрунтованих підходів щодо формування національної інноваційної політики для забезпечення конкурентоспроможності України на міжнародних ринках.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що інститути, які забезпечують перетікання коштів з традиційних галузей у передові, в Україні є повністю відсутніми. І що значні статки, що отримуються в ході переробки первинної сировини і посередницької діяльності, залишаються на тих же підприємствах і фірмах або перетікають в закордонні офшори, залишаючи країну без перспективи не тільки постіндустріального майбутнього, а й без успішної індустріальної перспективи.

Звичайно, і в нинішній ситуації діють інститути перерозподілу. Це і податки (та їх послаблення), і різні пільги. Тут же і банкрутство, приватизація, посередництво. Однак ці механізми недостатні і розраховані на відтворення старої низькотехнологічної економіки. Цей перерозподільчий інструментарій є не дуже прийнятним і для індустріальної сфери, і зовсім не підходить для формування інноваційних сегментів.